

БЎЛАЖАК ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИСИ ВА УСТАСИНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛОВГА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.6.6.039>

Махсудов Пулат Махсудович,

*«Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш
муҳандислари институти» Миллий тадқиқот университети докторанти,
доцент*

Аннотация: Профессional таълим муассасаларидаги ўқувчиларнинг ўзлари танлаган касблари бўйича етарли билим, кўникма ва малакаларни эгаллашлари professional таълим ўқитувчиси ва устасининг professional педагогик тайёрлов даражасига бевосита боғлиқдир. Мақолада professional таълим ўқитувчиси ва устасининг касбий педагогик фаолияти ва уни ўзига хос жиҳатлари тўғрисида фикр ва мулоҳазалар билдирилган.

Калит сўзлар: professional таълим, касб ҳунар мактаби, коллеж, техникум, professional таълим ўқитувчиси, professional таълим устаси.

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Махсудов Пулат Махсудович,

*Доцент Национального исследовательского университета
«Ташкентский институт инженеров ирригации и механизации сельского
хозяйства»*

Аннотация: Приобретение достаточных знаний, умений и навыков обучающимися в учреждениях профессионального образования по избранным им профессиям напрямую зависит от уровня профессионально-педагогической подготовки педагогов и мастеров профессионального образования. В статье отражена профессионально-педагогическая деятельность педагога и педагога профессионального образования и ее особенности.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессионально-техническое училище, колледж, техникум, педагог профессионального образования, мастер профессионального образования.

INNOVATIVE APPROACH TO PREPARING A FUTURE TEACHER OF VOCATIONAL EDUCATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Makhsudov Pulat Makhsudovich,

*Associate Professor of the National Research University «Tashkent Institute of
Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers»*

Abstract: The acquisition of sufficient knowledge, skills and abilities of students in vocational education institutions in their chosen professions directly depends on the level of professional pedagogical training of teachers and masters of vocational education. The article reflects on the professional pedagogical activity of a teacher and a teacher of professional education and its peculiarities.

Keywords: vocational education, vocational school, college, technical school, teacher of vocational education, master of vocational education

Республикамиз халқ хўжалигида рўй бераётган ҳозирги таркибий ўзгаришлар professional таълим муассасаларида бозор талабларига мос юқори малакали кичик мутахассислар тайёрлаш вазифасини долзарб қилиб

кўймоқда. Бугунги кун ишчиларидан ўз касби бўйича чуқур билимли, юқори малакали, юксак маҳоратли, замон талабларининг ўзгаришига мослашувчан, ўз малакасини оширишга интилувчан бўлишлик талаб этилади.

Профессионал таълим – бу таълим олувчиларда маълум бир мутахассислик ва касблар бўйича касбий компетенцияларни шакллантирадиган ва ривожлантирадиган узлуксиз таълим тизими ҳисобланади. Профессионал таълим муассасаларидаги ўқувчиларнинг улар танлаган касблар бўйича етарли билим, кўникма ва малакаларни эгаллаши профессионал таълим ўқитувчиларининг касбий тайёргарлик даражасига бевосита боғлиқдир. Профессионал таълимнинг ҳозирги энг муҳим муаммоси битирувчиларни кўп функцияли адекват касбий фаолиятга тайёрлашдан иборат.

Олий таълим муассасаларининг Профессионал таълим (соҳалар бўйича) йўналишини битирган ўқитувчиларгина шундай инсонларнинг етишиб чиқишини таъминлайдиларки, улар касбий фаолиятда шахсий ва ижтимоий ҳаётдаги ўз ўринларини топишда ижодан изланадилар.

Профессионал таълим ўқитувчиси умумкасбий ва соҳага оид техник-технологик билим ва кўникмаларнинг шундай комплексига эгаки, у ўзининг тузилиши, структураси ва тақдим этиш шаклига кўра ўрта умумтаълим мактаб фан ўқитувчисининг худди шундай компетенциялари комплексидан бир мунча фарқ қилади.

Профессионал таълим ўқитувчиларининг профессионал фикр юритиши ҳар хил белгилар билан фарқланади. Бундай белгилар орасида ҳозирги пайтда соҳага оид ва ижтимоий-педагогик фикр юритиш орасида кечадиган интеграция самардорлигининг охиригача ўрганилмагани билан боғлиқ ўзига хос жиҳатлар кузатилади. Профессионал таълим ўқитувчиси фаолиятининг ўзига хос белгиларини ўрганишда ҳис қилиш жараёни (ранг, товуш, вақт, ҳид ва б.), диққати (биологик, табиий ва ижтимоий, техник-технологик жараён лар ва бошқаларни кузатиши), нутқи – профессионал йўналтирилган лекаси ва бошқалар қатта аҳамият касб этади.

Ўтган ўқув йилидан бошлаб профессионал таълим тизимида Республика бўйича жами 725 та таълим муассасаси, шундан 339 та касб-ҳунар мактаби, 200 та коллеж ва 186 та техникум фаолият кўрсатиши белгилаб ўтилди. Профессионал таълимнинг сифат ва самардорлигини таъминлаш мақсадида ўқувчилар эгаллаган билим, кўникма ва малакаларини бевосита кундалик ҳаётида қўллашга ўргатадиган компетенциявий ёндашувга асосланган таълим дастурлари яратилди ва янги ўқув йилидан тадбиқ этиш бошланди.

Янги ўқув режалари аввалгиларига қараганда бирмунча такомиллаштирилган. Масалан, 2020-2021 ўқув йилигача касб-ҳунар коллежларидаги 343123-қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш йўналишлари ўқув режасида умумкасбий, махсус фанлар ва ўқув амалиётларига ажратилган ўқув соатларидан янги турдаги касб ҳунар мактаблари ўқув режаларидаги умумкасбий, махсус фанлар ва ўқув амалиётларига ажратилган соатлар ҳажми мос равишда ортган.

Ҳозирги кунда олий таълим муассасаларининг Профессионал таълим (соҳалар бўйича) бакалаврлар тайёрлаш бўйича амалдаги ўқув режалари касб ҳунар мактаби, коллеж ва техникумлардаги ўқув режаларида кўрсатиб ўтилган талаблар бажарилишини етарлича таъминлай олмайди. Уларда асосан профессионал таълим муассасаларида йўналишлар бўйича умумкасбий ва махсус фанларидан назарий, амалий ва лаборатория машғулотларини олиб боровчи профессионал таълим ўқитувчиларининг методик фаолиятигагина мос келадиган касбий педагогик фаолият эътиборга олинган.

Масалан, 6111000 – Профессионал таълим (6530100 – қишлоқ хўжалигини механизациялаш) йўналишини тамомлаган профессионал таълим

Ўқитувчиларининг касб ҳунар мактабларида 0.62.01.00 – қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш тайёрлов йўналишининг ўқув режасидан ўрин олган умумкасбий ва махсус фанлардан машғулоти олиб бориши кўзда тутилган.

Юқорида таъкидлаб ўтилган умумкасбий ва махсус фанларидан ўқув машғулоти асосан назарий, амалий ва тажриба машғулоти шаклида олиб борилади. Бунда профессионал таълим ўқитувчиси фаолиятида асосан назарий фан ўқитувчиси каби ўқувчиларга улар ўзлаштириши лозим бўлган касбий билим, кўникмаларни етказиб, тушунтириб бериш бўйича методик қобилиятлар талаб этилади.

Олий таълим муассасаларининг Профессионал таълим (соҳалар бўйича) йўналишини тугатган педагоглар профессионал таълим муассасаларида профессионал таълим устаси лавозимида ҳам фаолият олиб борадилар. Масалан, Профессионал таълим (қишлоқ хўжалигини механизациялаш) йўналишини тугатган педагоглар касб ҳунар мактабларида профессионал таълим устаси сифатида “Трактор ва қишлоқ хўжалиги агрегатларини тузилиши”, “Қишлоқ хўжалиги машиналари ва ускуналарини ишлатиш ва техник хизмат кўрсатиш” каби ўқув амалиётларидан машғулотларни олиб борадилар. Ушбу ўқув амалиётлари асосан бирор иш турини бажаришга оид амалий характерга боғлиқ бўлади. Бунда профессионал таълим устаси фаолиятида ўқувчиларга улар эгаллаши лозим бўлган касбга хос хатти-ҳаракатлар, усулларни энг қулай йўллар билан ўргатиш бўйича методик қобилиятлар талаб этилади.

Ўқувчиларнинг ўз касбларини ҳар тамонлама чуқур эгаллашга эришишлари профессионал таълим муассасаларидаги профессионал таълим ўқитувчилари айниқса, профессионал таълим усталарининг аввало касбий маҳоратларига кўп жиҳатдан боғлиқ. Айнан профессионал таълим устаси ўқувчиларга уларнинг бўлажак касблари сир-асрори бўйича амалий кўникма ва малакаларни эгаллашларида бевосита ёрдам беради. Шу сабабли профессионал таълим устасига касбга ўргатувчи ўқитувчи сифатида у ўргатаётган соҳанинг моҳир устаси бўлишлиги катта аҳамиятга эга. Профессионал таълим устаси фаолияти ўқувчиларнинг ундан ўзлари эгаллаётган ҳунарларига оид ҳақиқий билимларни олаётганларикларини қалбдан ҳис қилганларидагина самарали бўлади. Бундай ҳақиқий билимларни фақат шу ҳунарни юксак касбий маҳорат даражасида эгаллаган, ишлаб чиқариш ва ҳаётий тажрибаларга эга бўлган профессионал таълим устаси бера олади.

Бугунги кундаги касб-ҳунар мактаби, коллеж ва техникумларда профессионал таълим устаси лавозимида асосан олий таълим муассасаларининг Профессионал таълим йўналишлари битирувчилари ишламоқдалар. Тасаввур қилайлик: ўргатаётган ҳунари бўйича ҳали ўзи етарлича амалий кўникмаларга эга бўлмасдан, унда бажариладиган хатти-ҳаракатлар, усулларнинг моҳир устаси бўлмасдан туриб, ўқувчиларга у нимани ва қандай қилиб ўргата олиши мумкин? Балки айни шу ҳол аввалги касб-ҳунар коллежлари битирувчилари касбий тайёргарлигининг етарлича бўлмаётганлиги, уларнинг ўз касбларига қизиқмаётганликларига таъсир этаётгандир?

Демак, профессионал таълим усталари умумкасбий ва махсус фанлар бўйича назарий ва амалий билимларга эга бўлишлари, педагогик-психологик билимларни эгаллаган бўлишлари билан бирга ўзлари ўргатаётган ҳунарнинг моҳир усталари бўлишлиги талаб этилади. Устанинг профессионал маҳорати фақатгина ўқув дастурлари доирасида чегараланиб қолишлиги мумкин эмас, унинг профессионал билим, кўникмалари жуда ҳам кенг ва чуқур бўлишлиги лозим.

Россияда профессионал таълим муассасалари учун педагог кадрлар тайёрлашга йўналтириган ягона Россия давлат профессионал педагогика университетида ўрта (коллеж) ва бошланғич (ҳунар техника билим юрти)

таълим муассасаларига алоҳида ўқув режа орқали тайёрлов амалга оширилади йўлга қўйилган. Бунда бошланғич профессионал таълим муассасаларида ишлаб чиқариш таълими усталари сифатида фаолият олиб борадиган кадрлар сиртки таълим шаклида 3 йил ўқиш муддатида ўқитилади. Фақат бунга профессионал таълим муассасаларида айна шу йўналишни тамомлаган махсус шахслар имтиҳон асосида қабул қилинади. Коллеж ўқитувчиларига Профessional таълим (соҳалар бўйича) бакалаврлар тайёрловчи йўналишда 4 йил муддатда ўқитилади.

Профessional таълим муассасаларида ўқувчилар касбий тайёргарлиги сифатини яхшилаш, ўқув амалиётлари самарадорлигини ошириш, эгаллаётган хунарларига ўқувчиларнинг қизиқишларини ривожлантириш учун қуйидаги амалий таклифларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ хисобланади:

ОТМларнинг профессионал таълим йўналишларининг ўқув режаларини ҳозирги кундаги профессионал таълим муассасаларидаги ўзгаришларга мос равишда такомиллаштириш;

ўқув амалиётлари бўйича машғулотларни олиб боришга ишлаб чиқариш корхоналаридан айна шу соҳанинг моҳир мутахассисларини таълим жараёнига танлов асосида ишга қабул қилишни ривожлантириш;

ўқув амалиётларини илғор ишлаб чиқариш корхоналаридаги етакчи мутахассислар раҳбарлигида олиб борилишини ташкил этиш;

ОТМларда профессионал таълим устаси лавозимига тайёрловни профессионал таълим муассасаларини ўз йўналиши бўйича тамомлаган битирувчиларни махсус сиртки гуруҳга қабул қилиш орқали йўлга қўйиш.

Юқоридагиларга асосланиб айтиш мумкинки, бугунги кунда профессионал таълим тизими учун профессионал таълим ўқитувчи ва усталар тайёрлаш мазмунини қайтадан кўриб чиқиш долзарблигича қолмоқда. Профessional таълим тизими учун педагогларларнинг янги авлодини тайёрлашда ўқув мазмунини ва ўқув методикасини такомиллаштириш масаласига янгича инновацион ёндошувларни талаб қилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Махсудов П.М. Касбий педагогик фаолиятнинг назарий асослари. Журнал “Муғаллимлик ҳам узликсиз билимлендириш” Қорақолпоғистон Республикаси, Нукус, №2, 2020 й. 30 – 34 б.

2. Ismoilova Z.K., Dorozhkin E.M., Mahsudov P.M., Utkina S.U. Practice of training discipline “Methodology of professional training in the universities of the republic of Uzbekistan”. Journal “Sustainable Agriculture” Tashkent – №2(3) – 2019. P.16-21